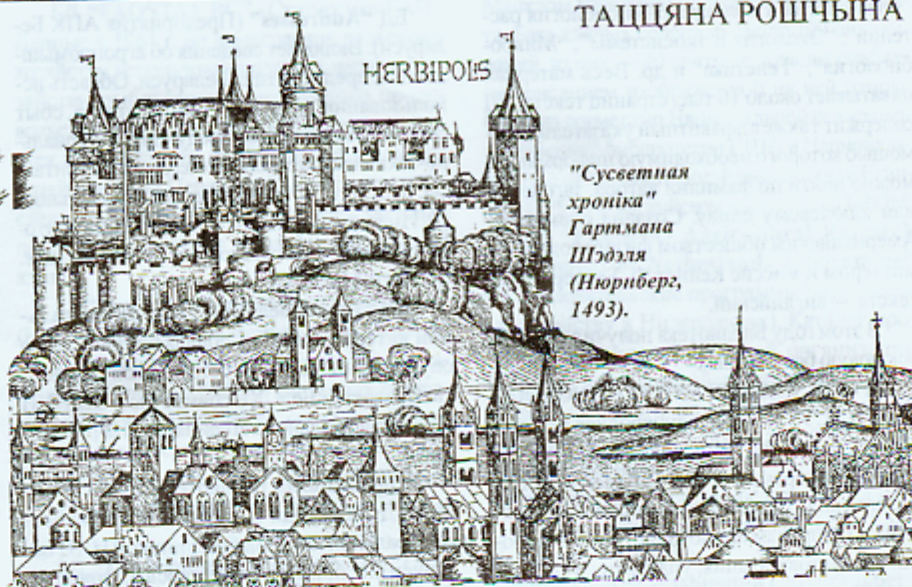

ПАМ'ЯЦЬ БЕЛАРУСІ

У гэтым годзе Нацыянальная бібліятэка Беларусі (НББ) святкуе свой 75-гадовы юбілей. Урачыстасці пачаліся з адкрыцця 22 кастрычніка кніжнай выставы "Памяць Беларусі. Нацыянальны каштоўнасці з фондаў Нацыянальнай бібліятэкі", дзе была прадстаўлена найбольш цікавая і рэдкая частка фондаў Нацыянальнай бібліятэкі — выданні, што сапраўды з'яўляюцца носьбітамі нацыянальнай памяці. Беларуская кніга была паказана ў кантэксце сусветнай кніжнай культуры.

Сярод амаль 60-тысячнага фонду аддзела рукапісаў, рэдкіх кніг і старадрукаў важнае месца займаюць рукапісныя кнігі. Рукапісная кніга мае ў Беларусі багаты і даўня традыцыя. Яна з'явілася на мяжы XI і XII стст., стваралася ў такіх цэнтрах старажытнай культуры, як Полацк, Тураў, Друцк, Пінск і г.д. Лёс рукапісаў заходніх зямель трагічны. Тыя, што захаваўся да нашага часу, — часта адзіныя крыніцы вывучэння беларускай мовы і літаратуры, гісторыі і права. У канцы XV — пачатку XVI стст. на старажытнабеларускую мову былі зроблены пераклад сярэднявечага твора "Тайная тайных, або Арыстоцелевы врата", спіс якога захоўваецца ў рукапісным зборы НББ. Побач — беларускія рукапісы XVI — XVII стст. "Евангелле-тэтр", "Жыццё Грыгорыя архіепіскапа Амірыцкага" і інш.; спеўныя рукапісы крукавай і лінейнай натацыі, рукапісы на царкоўнаславянскай, польскай, лацінскай, арабскай мовах.

У XIV — XV стст. рукапісны спосаб узнаўлення ўжо не мог задаволіць патрэбнасць у кнізе. Узнікненне кнігадрукавання ў Еўропе звязана з дзейнасцю Іагана Гутэнберга і датуецца 40-мі гг. XV ст. З тэхналогіяй і майстарствам кнігадрукавання прама ці ўскосна сталі знаёмы ўсе краіны Еўропы. Да канца XV ст. у гарадах Еўропы дзейнічалі сотні друкарняў. Агульная колькасць выдадзеных ім асобнікаў падлічалася ў мільёнах. Еўрапейскія друкаванні выданні XV ст. — інкунабулы і выданні 1-ай паловы XVI ст. — палеатыпы былі вядомы ў Беларусі і Літве дзякуючы шырокім гандлёвым, культурным і палітычным сувязям з Польшчай і іншымі суседнімі краінамі. У экспазіцыі прадстаўлены некалькі выданняў з калекцыі інкунабулаў НББ, якую складаюць 44 паасобнікі. Гэта шэд'ўр друкарскага мастацтва — "Сусветная хроніка" Г.Шэдэля, выдадзеная ў Нюрнбергу ў 1493 г., якая змяшчае каля 1800 гравюр; "Гісторыя Апанолія караля Цірскага" (1470), што захаваўся ў свеце ў 12-ці паасобніках — самая старая друкаваная кніга з нашай калекцыі. Амаль з 200 кніг складаецца калекцыя палеатыпаў, у якой — выданні з друкарняў Кракава, Страсбурга, Базеля, Венецыі, прыжыццёвыя выданні М.Лютэра і інш. Найбольш вядомыя і знакамітыя сярод іх так званыя "альдзіны" — выданні венецыянскага друкара Альда Мануцыя.

"Сусветная хроніка" Гартмана Шэдэля (Нюрнберг, 1493).

Да палеатыпаў адносяцца і выданні Францыска Скарыны. З імем выдатнага гуманіста, асветніка, беларускага і ўсходнеславянскага першадрукара звязана ўзнікненне беларускага кнігадрукавання. Як і многія еўрапейскія першадрукары, Ф.Скарына пачаў сваю выдавецкую дзейнасць з кніг Бібліі. Першая кніга — "Псалтыр" — выйшла ў Празе 6 жніўня 1517 г. 480 год назад была надрукавана першая ў свеце кніга на беларускай мове. У 1517 — 1519 гг. Скарына выдаў у Празе асобнымі выпускамі яшчэ 22 кнігі Старога завету. Сваю дзейнасць ён прадоўжыў у Вільні, дзе ў 1522 г. выдаў "Малую падарожнюю кніжку", а ў 1525 — "Апостал". Беларусь, радзіма першадрукара, захоўвае толькі 10 выпускаў Пражскай Бібліі (у 6-ці пераплётах). Усе яны — поўная калекцыя, што была набыта ў 1925 г., — прадстаўлены на выставе.

Кірылічнае кнігадрукаванне было вядучым відам беларускага кнігавыдання. У калекцыі НББ — больш за 100 выданняў з друкарняў Вільні, Кучейна, Маргілева, Супрасля і інш. "Псалтыр" Пятра Мсціслаўца (1576), "Евангелле вучыцельнае" Васіля Гарабурды (каля 1580), выданні братоў Мамонічаў, як і выданні Скарыны, з'яўляюцца сапраўднымі шэд'ўрамі друкарскага мастацтва. Сярод іншых кірылічных выданняў (каля 700 адз.) — кнігі рускага і ўкраінскага першадрукара Івана Фёдарова "Апостал" (Львоў, 1574) і Біблія (Астроў, 1571).

У XVI — XVIII стст. на тэрыторыі Беларусі акрамя кірылічных кніг выходзілі таксама выданні на польскай, лацінскай і некаторых іншых мовах. Яны выпускаліся галоўным чынам рэфармацыйнымі друкарнямі (Брэст, Нясвіж, Лоск, Любча), каталіцкімі, уніяцкімі. Першая на тэрыторыі Беларусі Брэсцкая друкарня дзейнічала ў 1550 — 1570 гг. і выдавала кнігі на польскай і лацінскай мовах. У фондах НББ захоўваюцца тры выданні з гэтай друкарні — сапраўдныя унікалы: "Slowy u sprawy Jezusa Krystusa" і "Whore księgi Lukasza swietego" (1566). Шырока прадстаўлена геаграфія беларускіх выданняў — Нясвіж, Полацк, Супрасль, Слонім, Ашмяны і інш. Унікальнымі з'яўляюцца "Rosarium" з медыярытамі А.Тарасевіча (Вільна, 1678 — 1679), драматычныя творы Уршулі Радзівіл (Жоўква, 1754).

Вельмі карыснымі для даследчыкаў як крыніца па гісторыі Беларусі з'яўляюцца "Хронікі" М.Стрыйкоўскага (1582), А.Гваныні (1611), М.Кромера (1568).

Самую вялікую каштоўнасць у амаль што трохтысячнай калекцыі рускага грамадзянскага друку ўяўляюць 10 выданняў 1-ай чвэрці XVIII ст. — кнігі пятоўскага часу. На выставе прадстаўлена гравіраванае выданне Вільноў "Правіла о пяти чинах архитектуры" (Спб., 1722). Рэдкія выданні з беларускіх друкарняў — "Словарь юридический" Ф.Ланганса (Полацк, 1791), "Учреждения для управления губерний" і інш.

Беларуская кніга XIX — пачатку XX ст. прадстаўлена першымі і прыжыццёвымі выданнямі Ф.Багушэвіча, В.Дуніна-Марцінкевіча, Я.Купалы, Я.Коласа, М.Багдановіча, асобнымі нумарамі першай нелегальнай газеты "Мужыцкая праўда", што выдавалася К.Каліноўскім, пазнейшымі — "Нашай доляй" і "Нашай нівай".

Асобна экспануюцца выданні з аўтографамі вядомых вучоных, пісьменнікаў, мастакоў. Гэта дароўныя надпісы М.Багдановіча, Ц.Гартнага, А.Сапунова, М.Шагала, М.Гоголя, В.Гюго і інш.

Сярод бібліяфільскіх выданняў вылучаецца кніга "Метамарфозы" Авідзія (1931) з афортамі П.Пікасо і з яго подпісам — адна з найвыдатнейшых работ мастака як ілюстратара.

Мастацтва пераплёту паказваецца ва ўсіх раздзелах выставы. Беларускі, рускі, заходнеўрапейскі, усходні — яны адрозніваюцца матэрыялам, стылем афармлення, прафесійным узроўнем выканання. Узорам практычна недаследаванага пераплётнага мастацтва Беларусі з'яўляецца адзіны ў калекцыі пераплёт з выціснутым месцам і годам стварэння: W SLUCKU ROKU MDCCXLIII (1742). Побач — Евангеллі ў сярэбраных аправах. Асобнае месца займаюць вытанчаныя ўладальніцкі (бібліяфільскія) пераплёты канца XIX — пачатку XX ст. — з цісненнем, дублюрай, залатым абрэзам, металічнымі накладкамі.

Нягледзячы на тое, што выстава працавала толькі шэсць дзён (больш не дазволілі ўмовы захавання і аховы), яе наведвалі шматлікія экскурсіі і людзі, зацікаўленыя ў выданні нашай спадчыны.